

БОГОЯВЛЕНСЬКА ШКОЛА ПРАКТИЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА (1790–1797)

***С.К. РУДИК, доктор ветеринарних наук, професор
О.Б. ГЛУХИЙ, аспірант****

Висвітлюється час заснування навчального закладу нового типу – Богоявленської школи практичного землеробства.

Богоявленськ, Афонін, Ліванов, школа, землеробство.

Мета дослідження – встановити історичну справедливість щодо започаткування навчальних закладів в Україні.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом для дослідження слугували архівні матеріали Державного архіву Миколаївської області. При цьому дотримувалися загальних методів дослідження – принцип історизму, об'єктивності та комплексного ставлення до вивчення питання.

Результати дослідження. Україна завжди була центром освітянської і дослідницької діяльності у Східній Європі. Витоки лікувальної справи починаються зі шкіл «тата» та «ескулапа» періоду Трипільської культури, коли до шкіл приймали 3–4 учні у віці 12–13 років. Цей принцип зберігся до XIX ст., коли залучали учнів до шкіл (цехів) чи Києво-Могилянської академії [1, 2].

Практичні досягнення сільського господарства у Європі, поява нової різноманітної сільськогосподарської техніки, нових сортів сільськогосподарських культур були стимулом для поліпшення землеробства в Україні, а відтак і всієї Росії [3, 4, 5, 6].

Першою школою практичного землеробства була школа у селі Богоявленське (нині Корабельний район Миколаєва). Школу започаткував у 1790 р. князь Г.О.Потьомкін для селян-переселенців. Організацією школи опікувалися видатні професори – перший російський професор землеробських наук М.І.Афонін і професор землеробства М.Є.Ліванов. Останній і очолив школу.

Афонін Матвій Іванович (?-1810) – перший професор історії зоології, ботаніки, мінералогії і землеробства Московського університету. Його дисертацію «О значении натуральной истории въ жизни общества» (1769) високо цінував К.Лінней.

Він вперше в університеті розпочав викладати російською мовою новий предмет – землеробство. Його погляди викладені у промові «О пользе, знаніи, собираніи и расположеніи чернозема, особливо въ хлебопашестве» (1771).

---

* Науковий керівник – доктор ветеринарних наук, професор С.К.Рудик

Афонін М.І. вперше описав фізичні властивості чорноземів, запропонував їх класифікацію і зауважив важливість досліджень чорноземів.

У 1785 році М.І.Афонін стажувався у галузі природничих наук у Кенінгзберзькому (Німеччина) та Упсальському (Швеція) університетах.

Він, разом з М.Є.Лівановим, був запрошений Г.Потьомкіним на посаду управляючого економією спочатку у Катеринославську, а пізніше у Таврійську губернії.

Останні роки життя М.І.Афонін провів у Криму, досліджуючи ґрунти.

За стислий час до Богоявленської школи було доставлено з різних країн різноманітні породи дерев для акліматизації і подальшого розведення. Із Єлісаветграда і Новомиргорода було доставлено 13450 штук плодових дерев і кущів [7, 8].

Про досягнення школи писав головний командир Чорноморського флоту і портів адмірал Н.С.Мордвінов (1792). «При селении (Богоявленскъ) начато заведение училища для земледешства. Земля обрабатывается орудиями, сделанными по правиламъ механики, где съ малыми силами производится наибольшее действие. Все ее части, оной науки преподаются на самомъ опыте поселений, принадлежащимъ къ адмиралтейству, профессоромъ Ливановым и тремя адъюнктами...» [9].

Слухачі школи навчалися за матеріалами лекцій М.І.Афоніна та М.Є.Ліванова.

Ліванов М.Є. спочатку видав дві книги: «Наставленіє къ умозрительному и делопроизводственному земледелію» (1786) і «Руководство къ разведенію и поправленію домашнего скота» (1791), які увійшли до книги «О земледеліи, скотоводстве и птицеводстве» [10, 11].

У книгах М.Є.Ліванова викладалися найсучасніші передові європейські дані з сільського господарства, тваринництва та ветеринарії.

Ліванову М.Є. допомагали ад'юнкти школи С.Гребницький, Г.Козлов, І.Степанкевич, які належали Потьомкіну і за його велінням були відряджені до Англії для вивчення досягнень землеробства і тваринництва.

Ліванов Михайло Єгорович (1751–1800) народився у незаможній родині. У 1767 р. поступає до Московського університету на казенний кошт.

Ліванов М.Є. слухав лекції зі словесності, математики, історії, філософії, юриспруденції, однак обрав спеціальність «Землеробство». Цей курс йому читав М.І.Афонін.

Після закінчення університету М.Є.Ліванов нагороджений великою золотою медаллю.

Катерина II, разом із трьома випускниками університету, відрядила М.Є.Ліванова до Англії для вивчення сільського господарства. Чотири роки він стажувався в Оксфордському університеті. Крім того, ознайомився з працями відомого тваринника Бекваля та розвитком тваринництва в Англії.

Після повернення з Англії М.Є.Ліванову указом Сенату присвоюється звання професора землеробства (1784).

Ліванова М.Є. направляють професором до Катеринославського університету, який мав будувати Г.О.Потьомкін. Війна з Туреччиною завадила цьому.

Потьомкін Г.О. запрошує на посаду управляючого економією у Катеринославській губернії свого товариша професора М.І.Афоніна, а заступником призначається М.Є.Ліванов. Через деякий час обидва отримали нове призначення на ті ж посади до Таврійської губернії.

Ліванов М.Є. забезпечував населення насінням і худобою, створював сади, ліси, впроваджував розвиток вівчарства. Під час російсько-турецької війни (1787–1791) він був чиновником з особливих доручень при Г.О.Потьомкіні у чині колезького асесора (підполковника).

За дорученням Потьомкіна М.Є.Ліванов розвідував поклади кам'яного вугілля. При зриві пробурених шурфів М.Є.Ліванов у 1789 р. був тяжко контужений (параліч розбив усю ліву частину тіла). Майже глухий і ледь здатний писати, він переїхав до Миколаєва для роботи в адміралтействі. Він опікувався землями, які були закріплені за адміралтейством.

Школа працювала сім років і була переведена до с. Чарлево під тією ж назвою (передмістя С.-Петрбурга), де існувала до 1803 р. Богоявленська школа стала основою для читання курсу агрономії у новостворених університетах.

Отже, Богоявленська школа, як і професори М.І.Афонін та М.Є.Ліванов, започаткували заклад нового спрямування у сільському господарстві, як і проведення наукових досліджень.

Список літератури

1. Рудик Станіслав. Цехова система підготовки фахівців лікувальної справи тварин в Україні (X–XIX ст.) / Рудик Станіслав. – К., 2012. – 148 с.
2. Рудик Станіслав. Тереховський Мартин Мартинович – фундатор вищої медичної та ветеринарної освіти у Східній Європі / Рудик Станіслав. – К., 2011. – 132 с.
3. Вергунов В.А. Агрономія і становлення науки про тваринництво на теренах України та Франції (друга половина XVIII ст. –1920 рік) / Вергунов В.А. – К., 2009. – 280 с.
4. Вергунов В.А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / Вергунов В.А. – К., 2008. – 568 с.
5. Вергунов В.А. Полтавське дослідне поле: становлення, розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Україні / Вергунов В.А. – К., 2009. – 215 с.
6. Пшеничний Н.И. Сельскохозяйственное опытное дело в России и на Украине от его зарождения до Великой Октябрьской социалистической революции: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора с.-х. наук. – К., 1964 – 59 с.
7. Отношение Херсонского гражданского губернатора // Державний архів Миколаївської області. (ДАМ) Ф.230. – Оп.1. – Спр. 730.
8. Богоявленська міщанська управа // ДАМ. – Ф.219. – Оп.1 – Спр. 125.
9. Управління Чорноморських адміралтейських поселень//ДАМ. – Ф.246. – Оп.2 – Спр. 1–3,15.

10. Архив графов Мордвиновых. – С. Петербург, 1901. – Т.1 – С. 27–28.

11. Ливанов Михайло. О земледелии, скотоводстве и птицеводстве / Ливанов Михаил. – Николаевъ, 1799. – 203 с.

Описано время основания учебного заведения нового типа – Богоявленской школы практического земледелия.

Богоявленск, Афонин, Ливанов, школа, земледелие.

We highlighted the time of the founding institutions of a new type – Bohoyavlensky School of practical farming.

Bohoyavlensk, Afonin, Livanov, agriculture, school.